తోడు

ఓల్గా

సాయంత్రం ఐదుగంటలు దాటింది. ఆఫీసులో అందరూ వెళ్లిపోయారని ప్యూను వచ్చి చెబితే తప్పనిసరై లేచాడు గంగాధరం. చలికాలం. నెమ్మదిగా చీకట్లు ముసురు కుంటున్నాయి.

ఆ చీకట్లను చూస్తుంటే ఎక్కడలేని దిగులు మనసు నిండా ముసురుకుంది గంగాధరానికి. బిక్క ముఖంతో ఆ చీకట్లను చూస్తూ అలాగే నుంచున్నాడు.

'ఇంటికి ఎందుకెళ్లాలి? ఇంట్లోదుమ్మో, బూజు తప్ప ఏముందని? తాళం తీసుకుని ఇంట్లోకి వెళ్లి ఒక్కడే కాఫీ పెట్టుకుని తాగడం అనే భయంకర క్షణాలను అనుభవించడానికి పనిగట్టుకుని వెళ్లటం ఎందుకు? ఆ కాఫీ ఏదో హోటల్లో సర్వర్ తెచ్చిపెడితే పదిమంది మధ్యలో కూచుని తాగితే పోదూ!'

నెలరోజుల నుంచీ నడుస్తున్నట్లుగానే ఆరోజు కూడా ఆఫీసునుంచి హొటలుకు నడిచాడు.

సాయంత్రం వేళ. హోటలు కిటకిటలాడుతోంది. పదినిమిషాలపైన నిలబడితేగాని సీటు దొరకలేదు. అదైనా ఓ జంటకు ఎదురుగా ఉన్న సీటు. గంగాధరం వెళ్లి కూచుంటే వాళ్లు ఇబ్బందిగా ముఖాలు పెట్టారు. 'కాళ్లు పీకుతున్నాయి బాబూ. నేనేం చెయ్యలేను,' అను కుంటూ సీట్లో కూలబడి మంచినీళ్లు తాగాడు. అప్పుడు చుట్టూ చూశాడు అంతా హడావిడిగా ఉంది. ఆ కోలాహలాన్ని చూస్తున్నకొద్దీ గంగాధరం ఒంటరితనం పెరిగిపోయింది. తన కాయమంతటితో, కాలమంతటితో ఒంటరితనాన్ని పూర్తిగా అనుభవిస్తూ టిఫిన్ తిని, కాఫీ తాగేశాడు. పార్కులో ఓ చెట్టుకింద రెండు గంటల కాలాన్ని ఆలోచనలకు ఆహుతిచ్చి మెల్లిగా ఇల్లు చేరాడు.

ఆరంతస్తుల అపార్ట్‌మెంట్‌లో మూడవ అంతస్తులో గంగాధరం ఫ్లాట్. 'ఇప్పుడు ఒక్క నిమిషంలో ఇంట్లో పడిపోయి ఏం బావుకోవాలి గనక,' అనుకుని లిఫ్టు వైపు వెళ్లకుండా మెట్లు లెక్కపెడుతూ యాభైమెట్లనూ మెల్లిగా ఎక్కాడు. ఇక తప్పదన్నట్లు తలుపు తాళం తీయబో తుంటే, పక్క ఇంట్లోంచి ఏడుపు వినపడింది.

ఏమయిందా అని అటువైపు హడావిడిగా నడిచాడు.

పక్కింట్లో జనం నిండుగా మూగి ఉన్నారు. వాళ్లందరినీ తోసుకుంటూ ముందుకెళ్లాడు గంగాధరం.

ఆ ఇంటావిడ విజయలక్ష్మి ఏడుస్తోంది. కాసే పటికి చుట్టుపక్కల వాళ్లవల్ల విషయం అర్థమయింది.

విజయలక్ష్మి భర్త రాఘవరావు స్కూటర్ ఆక్సి డెంటయి రోడ్డుమీద అప్పటికప్పుడు ప్రాణం విడిచాడట.

విజయలక్ష్మిని చూస్తే జాలేసింది గంగాధరానికి.

'ఈ ఫ్లాట్‌లలో వాళ్లకేదో శని పట్టినట్లుందేమిటి? రెండు నెలల క్రితం తన భార్య సుశీల బ్లడ్‌కాన్సర్‌తో మరణించింది. కాన్సర్ అని బైటపడ్డ నెలకే మరణిం చింది. ఇప్పుడీ అఘాయిత్యం!'

విజయలక్ష్మిని చూస్తూ గంగాధరం చెమర్చిన కళ్లు తుడుచుకున్నాడు.

ఇద్దరి ఇళ్లూ పక్కపక్కననే కాదు, గంగాధరం కుటుంబానికీ, రాఘవరావు కుటుంబానికీ చాలా పోలిక లున్నాయి. ఇద్దరిదీ ఇంచుమించు ఒకే వయసు. రాఘవ

రావు బ్యాంకి ఆఫీసరయితే, గంగాధరం ఎల్.ఐ.సి.లో ఆఫీసరు. ఒకే హోదా, ఒకే జీతం. విజయలక్ష్మి ఒక ప్రైవేట్ స్కూల్లో టీచరుగా చేస్తుంటే, సుశీల ఒక ప్రైవేట్ కంపెనీలో పనిచేసేది. ఇద్దరూ రెండేళ్లనాడు ఈ అపార్ట్‌మెంట్‌లో ఫ్లాట్స్ కొనుక్కున్నారు. గంగాధరం వెంటనే సొంత ఇంట్లో చేరాడుగానీ, రాఘవరావు ఏడాదిపాటు అద్దెకిచ్చి పోయినేడాదే చేరాడు. ఈ సంవత్సరంలో రెండు కుటుంబాల మధ్యా ఒక మాదిరి పరిచయం ఏర్పడింది. ఒకరి వివరాలు ఒకరికి తెలుసు. అత్యవసరమైన చిన్న చిన్న సాయాలు చేసుకునేవారు. ఆడవాళ్ల మధ్య కూడా కాస్త స్నేహం కుదిరింది. తమ భర్తల దగ్గర అవతలి వారిని విమర్శించకుండా రెండు మంచిమాటలు చెప్పగల సంస్కారం ఇద్దరిలోనూ ఉండడం వల్ల ఒకరిని చూసి ఒకరు కపటం లేకుండా నవ్వుకునేవారు. ఇద్దరూ ఉద్యోగస్తులవటంతో స్నేహం పెరగటానికి కావలసినంత ఖాళీ దొరకలేదు. పైగా, సుశీల అనారోగ్యం. రాఘవరావుకి ఇద్దరు కొడుకులు. ఒకడు బెంగుళూరులో, మరొకడు త్రివేండ్రంలో ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు. ఇద్దరికీ పెళ్లిళ్లయ్యాయి. పిల్లలు కూడా ఉన్నారు. గంగాధరానికి ఒక కూతురూ, ఇద్దరు కొడుకులు. ఇద్దరు కొడుకులూ మంచి ఉద్యోగాలలో స్థిరపడి పెళ్లిళ్లు చేసుకున్నారు. కూతురు శ్యామలకు కూడా పోయినేడాది పెళ్లిచేశాడు. గంగాధరానికి ఇంకా మనవలూ, మనవరాళ్లూ లేరు. ఇద్దరికీ ఇంకో నాలుగేళ్ల సర్వీసుంది. ఇంతలో రాఘవరావుకు ఇలా మృతువు ముంచుకొచ్చింది.

విజయలక్ష్మి పరిస్థితి చూస్తే గంగాధరానికి చాలా దిగులనిపించింది. ఒంటరిబతుకు ఎంత కష్టమో అతనికి అనుభవంలో తెలుస్తూనే ఉంది.

'తను మగాడు కాబట్టి ఎలాగో నెట్టుకొస్తున్నాడు. పాపం, ఆడది ఒంటరిగా ఎలా నెగ్గుకురాగలదు? మగాడైనా తనకెంత దుర్భరంగా ఉందీ ఒంతరితనం? పిల్లలు ఈ నాలుగేళ్లూ సెలవు పెట్టిగానీ, వెంటనే రిటైరైగానీ తమ దగ్గరకు రమ్మంటారుగానీ తనకిష్టంలేదు. వెళ్లాక నాలుగు నెలలు గడవగానే ఆ కోడళ్లు ఈ ముసలాయనకు ఎన్నాళ్లు చేయలా సేవలన్నట్టు చూస్తారు. తప్పదు. అది మానవ స్వభావం. వాళ్లను తప్పుపట్టటం కాదు. ఊరికే పనీపాటా లేకుండా కూచుంటే తోచి చావదు. సుశీల గుర్తొచ్చి ఏడుపొస్తుంది. అస్తమానం ఏడుపు ముఖంతో కూచునే తనను కోడళ్లు ఎంత కాలమని ఆదరంగా, ప్రేమగా చూడగలరు. అది జరిగే పనికాదు.' అనుకుని ఉద్యోగం చేస్తూనే ఉన్నాడు గంగాధరం.

'ఇప్పుడీవిడ పిల్లల దగ్గరకు వెళ్లిపోతుంది కాబోలు. ప్రైవేటు స్కూల్లో ఉద్యోగం. వాలంటరీ రిటైర్మెంటు కుదరదు. వదిలేసుకు వెళ్లాల్సిందే,' జాలిగా చూశాడు. విజయలక్ష్మి ఏడుపు ఎంతకూ ఆగటంలేదు. పిల్లలు వచ్చేసరికి తెల్లవారిపోతుంది. జనం నెమ్మదిగా తమ తమ పనులకు వెళ్లిపోతున్నారు. చివరికి బాగా సన్నిహితులు పదిమంది మిగిలారు. వాళ్లతో ఆ మాటా ఈ మాటా మాట్లాడి నడుం నొప్పేస్తుంటే లేచి తన ఇంట్లోకి వచ్చేశాడు గంగాధరం. రెండు నిద్రమాత్రలు వేసుకుని పడుకున్నాడు.

పదిహేనురోజులు గడిచాయి. రాఘవరావు పిల్లల్ని ఒకసారి పలకరించడం మినహా గంగాధరం మళ్లీ వాళ్లింటికి వెళ్లలేదు. ఆరోజు రాఘవరావుకు పెద్దకర్మ చేశారు. గంగాధరాన్ని కూడా పిల్చారు. అతను వెళ్లేసరికి చివరి బంతి లేస్తోంది. రాఘవరావు పెద్దకొడుకు అశోక్‌తో మాట్లాడుతూ గంగాధరం ఒక్కడే ప్రత్యేకంగా భోజనం చేశాడు. రాఘవరావు ఇన్సూరెన్సు డబ్బు సాధ్యమైనంత త్వరగా వచ్చేలా చేస్తానని మాటిచ్చాడు.

భోజనం పూర్తయ్యాక హాల్లోకి వచ్చి కూర్చుంటే, అశోక్, "అమ్మా," అంటూ విజయలక్ష్మిని పిల్చాడు. విజయలక్ష్మి వచ్చింది.

ముందు విజయలక్ష్మిని తలెత్తి చూడటానికి భయపడ్డాడు గంగాధరం. బొట్టూ అదీ తీసేసి ఎలాగో ఉంటుందనుకున్నాడు. తీరా చూసి ఆశ్చర్యపోయాడు.

విజయలక్ష్మిలో ఏ మార్పూలేదు. బొట్టూ అలాగే ఉంది. మెళ్లో ఎప్పుడూ ఉన్నట్లే బంగారుగొలుసూ, నల్లపూసల గొలుసూ, చేతికి ఎర్రటి గాజులు- అంతా మామూలుగానే ఉంది.

గంగాధరం ఎందుకోగానీ పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచాడు.

'మా అమ్మని మాతో రమ్మంటే రానంటోందండీ,'' అన్నాడు అశోక్.

చిన్న కొడుకు ప్రసాద్ కూడా వచ్చి కూచున్నాడు.

''ఇప్పుడు సెలవు పెడితే స్కూల్లో పిల్లలకు ఇబ్బంది కదండీ. మరో నాలుగునెలల్లో వేసవి సెలవులు రానే వస్తాయి. అప్పుడు వస్తానంటున్నానండి. ఏదో ఓ పనిలోపడి దిగులు మర్చిపోవాలిగానీ, అక్కడికెళ్లి తీరిగ్గా

కూచుని ఏడవటం మంచిదంటారా,'' అంది విజయలక్ష్మి.

“ఔను తీరిక మంచిదికాదు. నేను అనుభవం మీద చెబుతున్నాను. మీ అమ్మకు ఎలా ఇష్టంగా ఉంటే అలాగే ఉండనివ్వండి,'' అన్నాడు గంగాధరం.

విజయలక్ష్మి కూడా పిల్లల దగ్గరకు వెళ్లకపోవటంతో తన నిర్ణయం మంచిదైనట్లూ, దానికి బలం వచ్చినట్లూ అనిపించింది గంగాధరానికి.

పదిరోజుల తర్వాత విజయలక్ష్మి కొడుకులిద్దరూ కుటుంబసమేతంగా వెళ్లిపోయారు.

విజయలక్ష్మి ఒంటరితనాన్ని ఎలా ఎదుర్కొంటుందో చూడాలన్న ఆరాటంతో పదిరోజులుగా రోజూ పెందలాడే ఇంటికి వస్తున్నాడు గంగాధరం. తనలాగే ఒక్కతే బాల్కనీలో లైటన్నా వేసుకోకుండా కూర్చుండిపోతుందేమోననుకున్నాడు. విజయలక్ష్మి బాల్కనీలోకి యథాలాపంగా వచ్చి వెళ్లేదేగాని కూచునేదికాదు. ఇంటికి ఎవరూ స్నేహితులన్నా వస్తున్నట్లులేరు. 'ఎలా కాలక్షేపం చేస్తోందీవిడ,' అని అనుకున్నాడు.

ఒకరోజు ఉదయాన్నే వెళ్లి, “ఏమన్నా సాయం కావాలంటే మొహమాటం లేకుండా అడగండి,” అని చెప్పి వచ్చాడు.

కానీ, తర్వాత పదిహేను రోజులు గడిచినా విజయలక్ష్మి ఏమీ అడగలేదు.

ఆరోజు విజయలక్ష్మి ఫ్లాట్ దాటి తన ఫ్లాట్‌కి వస్తుంటే లోపల్నించి సంగీతం లాంటిదేదో వినపడింది.

పిల్లలుగాని వచ్చారా అనుకుని కాలింగ్ బెల్ నొక్కాడు. విజయలక్ష్మి తలుపు తీసింది.

“రండి రండి,” అని ఆహ్వానించింది.

“ఏం చేస్తున్నారు?” అడిగాడు గంగాధరం. ఓ పక్కగా పరిచిన చాపమీద కొత్తగా మెరుస్తున్న వయొలిన్‌ని చూస్తూ.

“చిన్నప్పుడు నేర్చుకున్న సంగీతం ఎంతవరకూ జ్ఞాపకం ఉందో చూస్తున్నాను. ఇవాళే కొనుక్కొచ్చానిది. రేపటి నుంచీ సంగీతం క్లాసులకు వెళ్దామని,” నవ్వుతూ వయొలిన్ చేతికిచ్చింది.

దాన్ని ఎలా పట్టుకోవాలో కూడా తెలియని గంగాధరం వెంటనే తిరిగిచ్చేశాడు, చంటిపిల్లాడిని ఎత్తుకోవడం చేతకానివాడు తల్లికి తిరిగి ఇచ్చేసినట్లుగా.

“మంచినీళ్లు తాగుతారా,” అంటూ తీసుకు రావటానికి లోపలికి వెళ్లింది. హాలంతా పరికించాడు గంగాధరం. ఎక్కడా ఏ మార్పూ లేదు. రాఘవరావు ఉన్నప్పుడెలా ఉందో ఇప్పుడూ అలాగే ఉంది- అందంగా, పరిశుభ్రంగా.

గాజుగ్లాసులో మంచినీళ్లతోపాటు చిన్నప్లేటులో టిఫిను కూడా తెచ్చింది. టిఫిన్ తింటూ కుశల ప్రశ్నలు వేశాడు. మళ్లీ ఇంకోసారి ఏ సాయం కావాలన్నా అడగమని చెప్పాడు. కానీ, అతనికి తెలుస్తూనే ఉంది. సాయం కావాల్సింది ఆమెకు కాదు, తనకేనని.

టిఫిన్ తిని చేతులు కడుక్కునే నెపంతో వంటింట్లోకి వెళ్లాడు. వంటిల్లు కూడా శుభ్రంగా, ఏ లోపం లేకుండా ఉంది. 'ఈమె జీవితంలో ఏ లోటూ లేదా? రాఘవరావు మరణం వల్ల ఈమె జీవితంలో ఏ మార్పూ రాలేదా? సుశీల మరణంతో తన జీవితం తలక్రిందులైపోయిందే- రాఘవరావు మీద ఈమెకేం ప్రేమ లేదా?' అనుమానించాడు.

కానీ, హాల్లో రాఘవరావు ఫోటోకి అప్పుడే తెచ్చి వేసినట్లున్న విరజాజి పూలదండ- ఫోటో ఎదురుగా వాజ్‌లో అమర్చిన తాజాపూలు, అతని వస్తువులన్నీ జాగ్రత్తగా దాచిన తీరూ చూస్తుంటే ప్రేమ లేదని అనుకోలేకపోయాడు. తన ఇంట్లో సుశీల ఫోటో దుమ్ము కొట్టుకుపోయి ఉంది మరి! 'ఎక్కడుంది తేడా? ఆడమనిషి భర్త పోతే అనాథగా అలమటించాల్సింది పోయి నవ్వుతూ, తిరుగుతూ సంగీతం నేర్చుకుంటోంది. ఇల్లు ఎప్పటిలాగే చక్కదిద్దుకుంటోంది. తను మగరాయుడు- ఇలా దిక్కూ మొక్కూ లేక ఇల్లు అరణ్యంలా తయారై, తిండికి ముఖం వాచి, ఆలనాపాలనా లేక అఘోరిస్తున్నాడు. తన ఇల్లు ఇలా ఉండటానికి కారణం సుశీల మీద దిగులా లేక ఆ పనులు చేతగాని అసమర్థతా?'

ఇవాళ పొద్దున్నే గుండీ ఊడని చొక్కా కోసం బీరువా అంతా గాలిస్తే ఒక్కటీ కనపడలేదు. ఎలాగో చివరి గుండీ ఊడిన చొక్కా వెతుక్కుని, గుండుసూది ఒకటి సంపాదించి పెట్టుకున్నాడు.

గుండీలు కుట్టాలని తను ఎప్పుడూ చొక్కాలు కుట్టించుకునే టైలర్ దగ్గరకు చొక్కాలన్నీ తీసుకెళ్లాడు. అతన్నేదో తను మహా హీనమైన పనిచేయమన్నట్టుగా ముఖం పెట్టి, “కుదరదు సార్,” అన్నాడు. అలాంటి షాపుల్లో గుండీలు ఊడితే, కుట్లు ఊడితే రిపేర్లు చేసిపెట్టరట. ఎక్కడ చేస్తారో కనుక్కోవాలి. చొక్కాలన్నీ మళ్లీ ఇంటికి మోసుకొచ్చాడు.

ఇది జరుగుతున్నంత సేపూ సుశీల గురించి దిగులుపడుతూనే ఉన్నాడు. 'తనకు గుండీలు కుట్టడం వచ్చుంటే ఇవాళ సుశీలను అంతసేపు తల్చుకునేవాడు కాదా? ఈవిడకు దిగులు లేకపోవడానికి ఈవిడకున్న సమర్థతే కారణమా? ఆడవాళ్లంతా అంతేనా?'

ఆలోచించగా ఆలోచించగా ఆర్థికంగా ఇబ్బందులు లేని ఆడవాళ్లు భర్త చనిపోయినా, భార్య చనిపోయిన మగవాళ్లంత అనాథలు కారనిపించింది.

'వాళ్ల బతుకు వాళ్లు బతుకగలరు. మగవాళ్లలా రోజువారీ జీవితంలో పరాధీనులుగా బతక్కపోవటంవల్ల వాళ్ల జీవితంలో తేడా రాదు. పైగా, పని తగ్గి సుఖపడతారు,' అనుకున్నాడు.

సుశీల ఉండగా ఎంత సుఖం తనకు!

లేచేసరికి కాఫీ.

స్నానంచేసి వచ్చేసరికి వేడి వేడిగా భోజనం.

మధ్యాహ్నం సుష్టుగా టిఫిను.

ఆఫీసులో ఎవరి మీద కోపం వచ్చినా సుశీల దగ్గర తిడితే తగ్గిపోయేది. సుశీల ఎవరితోనూ చెప్పదని నిశ్చింతతో తిట్టి బి.పి. తగ్గించుకునేవాడు. రాత్రిపూట కాళ్లు పీకుతుంటే విసుక్కోకుండా పట్టేది.

అన్నిటికీ సుశీల మీదే ఆధారపడేవాడు. తనని అన్యాయం చేసిపోయింది. ఏడుపొచ్చింది గంగాధరానికి.

ఆ ఏడుపులోనే ఏడుస్తోంది తనకోసమేగాని, సుశీల కోసం కాదేమోనని అనిపించింది.

'తన కష్టాలకు తనేడుస్తున్నాడా? తన కోసమేనని సుశీల కోసం కాదేమో అనిపించింది. సుశీల చచ్చి సుఖపడుతోందా? ఆడవాళ్లు తాము చచ్చిపోతే స్వర్గంలోనూ, భర్తలు చచ్చిపోతే భూమ్మీదా సుఖపడతారా?' తన పిచ్చి ఆలోచనలకు తన జుట్టే పీక్కుని గట్టిగా కళ్లు మూసుకున్నాడు గంగాధరం.

మరో పదిరోజులు మళ్లీ విజయలక్ష్మిని పలకరించటానికి వెళ్లి ఇదే విషయాన్ని అన్యాపదేశంగా ప్రస్తావించాడు.

"మీరు ఎలా తట్టుకుంటారో అని భయపడ్డాను. ఫరవాలేదు. ధైర్యంగానే ఉన్నారు," అన్నాడు.

విజయలక్ష్మి ఏమీ మాట్లాడలేదు.

"సుశీల లేని నా పరిస్థితికి, రాఘవరావుగారు లేని మీ పరిస్థితికీ చాలా తేడా ఉందనిపిస్తోంది. మనిషి పోవటం, ఆ దిగులూ అవీ ఇద్దరికీ ఏ తేడా లేకుండా సమానమే అయినప్పటికీ..."

"సమానం కాదులెండి," అంది విజయలక్ష్మి అతని మాటకు అడ్డువస్తూ. గంగాధరం ఆశ్చర్యంగా చూశాడు.

"మా ఆయన్ని నేను ప్రేమించటానికీ, మీ ఆవిడను మీరు ప్రేమించటానికి చాలా తేడా ఉంది. మీ ఆవిడ మీకు కావాల్సిన సుఖాలూ, సేవలూ అందించింది. మీకు ఆమె లేకపోవడం పెద్దలోటు. బహుశా ఆ లోటు మీకు అనుక్షణం తెలుస్తూనే ఉంటుందనుకుంటాను. దాంతో బాగా దిగులనిపిస్తుండవచ్చు. కానీ, మా ఆయన నాకేమంత సహకరించలేదు. ఆయనకు నేను సేవలు చేయడం తప్ప ఆయన నాకేం చేయలేదు. నా ఇష్టాలేమిటో, నా శక్తులేమిటో ఆయన ఎన్నడూ కనుక్కోలేదు. ఆయన ఇష్టాల్ని తీర్చుకోటానికీ, ఆయన శక్తుల్ని నిరూపించుకోటానికి నేను ఆయనకు ఉపయోగపడ్డాను. ఆఖరికి తిండి విషయంలో కూడా ఆయన ఇష్టాలే చెల్లేవి. ఎందుకలా చేశానంటే- నాకలా అలవాటు చేశారు.

"చిన్నతనంలోనే పెళ్లయింది. అప్పట్నుంచీ అంతే. అవతల మనిషి ఇబ్బంది పడుతుంటే, ముఖం మాడ్చుకుంటే నాకు బాగుండేది కాదు. అందులో జీవితాంతం కలసి బతకాల్సిన మనిషి. అందుకని అన్నీ ఆయనక్కావాల్సినట్టే చేసేదాన్ని. నా ఇద్దరు కొడుకులూ ఆయన నోట్లోంచి ఊడిపడ్డారు. వాళ్లని మార్చటం నా వల్లకాలేదు. నామీదే ఆధారపడ్డారు. ముగ్గురు మగవాళ్లూ నా మెడకూ భుజాలకూ పడి వేలాడుతున్నట్టే ఉండేది. పిల్లలు పెళ్లయి వెళ్లిపోయాక కాస్త విశ్రాంతి దొరికింది. ఈయన పోయాక నాకు జీవితం మిగిలింది. ఇప్పుడు నేను ఏం చేసినా అది నాకోసమే. నన్ను పట్టుకుని వేలాడే ఏ బరువులూ లేవు. నేను ఎటైనా తేలికగా నడవగలుగుతున్నాను. ఇదిగో- ఈ సంగీతం మొదలు పెట్టాను."

"ఆడవాళ్లందరూ ఇలాగే అనుకుంటారా?"

గంగాధరానికి తను చచ్చిపోయి సుశీల బతికి ఉంటే తనను గురించి ఏమని చెప్పేదా అని అనుమానం వచ్చింది.

"ఏమో నాకు తెలియదు. కొందరు తామే బరువుల్లా మగవాళ్లకు వేలాడబడే వాళ్లుంటారేమో. కానీ, చాలా తక్కువనుకుంటాను. ఆడది మోసే బరువులు ఎవరికీ కనిపించవు. ఇంట్లో అందరికీ అన్నీ అమర్చి పెడుతూ చేసే చాకిరి, దానివల్ల అందరికీ దొరికే మానసికమైన శాంతి- దీనికెవరూ విలువ కట్టలేరు. అందరి

ఉద్రేకాలకూ ఆనకట్టలా ఉంటూ, తమ తమ ఆవేశాలతో, బాధలతో అందరూ మీద పడటానికి ఒక ఆధారంగా ఉండే ఆడది చేసే పనీ, ఆ బరువూ మీకు అర్థంకాదు. చాలామంది ఆడవాళ్లకు కూడా తామింత చేస్తున్నామని తెలియదు.'' ఆమె ఆపకుండా మాట్లాడు తోంది.

'ఈవిడిలా ఇంత బాగా మాట్లాడగలదని ఇన్నాళ్లూ తెలియదే,' అనుకున్నాడు గంగాధరం.

ఆవిడ టీచరన్న విషయం గుర్తొచ్చింది. 'అన్నీ విడమరిచి చెప్పటం అలవాటయినట్లుంది,' అను కున్నాడు.

''ఇంతకూ నే చెప్పొచ్చేదేమిటంటే- 'అనాథ' అనే మాట భర్త చనిపోయిన ఆడవాళ్ల విషయంలో నిజం కాదు. నిజమైన అనాథలు భార్య పోయిన మగవాళ్లే,'' నవ్వింది విజయలక్ష్మి.

'నిజం,' అనుకున్నాడు గంగాధరం.

'తన సంగతే చూడరాదూ- రేపీవిడ పిల్లల దగ్గరకు వెళ్లినా వాళ్లకు సాయం చెయ్యగలదు. మనవల్ని పెంచగలదు. తాను బరువన్న స్పృహ వాళ్లకు కలగ కుండా బతకగలదు. తనట్లా కాదు. తనో పెద్ద బరువు.'

ఆలోచనలో పడి విజయలక్ష్మి లోపలికి వెళ్లడం చూడలేదు గంగాధరం.

పదినిమిషాల్లో ఆవిడ తిరిగొచ్చేవరకూ ఆలో చనల్లో కొట్టుకుపోతూనే ఉన్నాడు.

విజయలక్ష్మి అతని వాలకం చూసి, ''ఏమిటి, నా మాటలు మిమ్మల్ని బాగా కలవరపెట్టినట్లున్నాయి,'' అంటూ అంది.

మరో అరగంట కబుర్ల తర్వాత ఇద్దరూ భోజనం చేశారు. విజయలక్ష్మి చేతివంట తింటుంటే, గంగా ధరానికి చచ్చిన జిహ్వ బతికొచ్చింది.

సుశీల పోయిన తర్వాత ఇంత మంచి భోజనం చేయలేదు. తృప్తిగా తిన్నాడు.

విజయలక్ష్మికి మరీ మరీ ధన్యవాదాలు చెప్పి తన ఇంటికి వెళ్లాడు. ఇల్లంతా గందరగోళంగా ఉంది.

'ఆ పనిమనిషికి ఎంతచెప్పు, ఇల్లు ఇలా చిందర వందరగానే ఉంచుతుంది. ఎక్కడి దుమ్ము అక్కడే ఉంటుంది. సుశీల ఎట్లా వేగిందో ఈ అమ్మాయితో, ఎక్కడా చిన్న దుమ్మూ, మరకా లేకుండా ఉంచేది ఇల్లు. తనకట్లాంటి వాతావరణం కావాలి. ఆ వాతావరణం ఏర్పరుచుకోవడం చేతకాదు. ఛీ! ఛీ! బతుకు దుర్భరంగా ఉంది,' నిద్రమాత్రలు వేసుకోవడం తప్పలేదు గంగాధరానికి.

*

నాలుగైదు నెలలు గడిచేసరికి గంగాధరానికీ, విజయలక్ష్మికీ మధ్య స్నేహం పెరిగింది. వారానికి రెండుసార్లు అక్కడే భోజనం చేస్తున్నాడు. అప్పుడప్పుడూ ఉదయం, సాయంత్రం టిఫిన్లు కూడా సేవిస్తున్నాడు. విజయలక్ష్మి నేర్చుకున్న సంగీతం కొన్త కొన్త ఆనందించగలుగుతున్నాడు.

''మరింకేం- ఆవిడను పెళ్లాడితే పోలా!''

తనను చూడటానికి వచ్చిన స్నేహితుడు జానకి రాంకు గంగాధరం విజయలక్ష్మితో తన స్నేహం గురించి సంతోషంగా చెబుతుంటే, అతనీ మాట అన్నాడు.

''ఛీ- అదేం మాట,'' అన్నాడుగానీ, గంగాధరానికి అదంత పాడుమాటగా అనిపించలేదు.

రాను రానూ అది మంచి మాటేనేమో, ఒకవేళ చాలా మంచి మాట కూడానేమో అన్న సందేహం కలిగి, క్రమంగా స్థిరపడి నమ్మకం కూడా కుదిరింది.

మరో ఆరునెలలు గడిచాయి ఆలోచనలతో.

ఈలోపే సుశీల సాంవత్సరీకం జరిపారు. పిల్లలు వచ్చారు. కూతురు ఇల్లంతా బాగుచేసింది. కొడుకు కావాల్సినవన్నీ కొని తెచ్చాడు. బంధువులు ఆ రోజుకి వచ్చారు. విజయలక్ష్మి తను చేయగలిగిన సహాయాలు చేసింది. గంగాధరం కూతురు విజయలక్ష్మి దగ్గరకొచ్చి-

''నేను వచ్చిన రోజు ఇల్లు వల్లకాడులా ఉంది. ఆ ఇంట్లో మా నాన్నను చూస్తుంటే ఎంత ఏడుపొచ్చిందో చెప్పలేను. మా దగ్గరికి రమ్మంటే రాడు. ఎలా బతుకు తాడో ఏమో,'' అని కన్నీళ్లు పెట్టుకుంది.

మరో రెండు నెలలకు విజయలక్ష్మి, రాఘవరావు ఏడూరు చేయించింది. ఇద్దరు కొడుకులూ కోడళ్లూ, మనవలూ మనవరాళ్లూ వచ్చారు. కొడుకులూ, కోడళ్లూ ఇంటి పెత్తనం తీసుకుని పనులు చేస్తుంటే, విజయలక్ష్మి మనవలతో మనవరాళ్లతో కాలక్షేపం చేసింది.

ఆ కార్యక్రమం కూడా అయిపోయింది.

పిల్లలు విజయలక్ష్మిని తమ దగ్గరకు రమ్మని గంగాధరం సమక్షంలో మరోసారి బతిమాలారు. గంగా ధరాన్ని హితవు చెప్పమని అడిగారు.

''ఆయనేం చెప్తార్రా- ఆయన పిల్లలు ఆయన్ని బతిమాలి భంగపడి వెళ్లిపోయారు,'' అంది విజయలక్ష్మి నవ్వుతూ.

"ఆయనంటే మగాయన, పైగా ఆఫీసరు. నెలకు పదివేల ఆదాయం. నువ్వు సంపాదించే పదిహేను వందల కోసం ఒక్కదానివీ," చిన్నకొడుకు ప్రసాద్ మాటలు పూర్తికాకుండానే, "ప్రసాదూ," అని విజయ లక్ష్మి ఒక్క అరుపు అరిచింది.

"జీతం ఎంతైనా నా ఉద్యోగం నాకు గొప్ప. నా ఉద్యోగం నేను వదలను. బతికున్నంత కాలం ఆయన ఇదే పాట పాడి వెళ్లాడు. ఇప్పుడు మీరు అందుకున్నారా? నేనెక్కడికీ రాను. ఎవరిదగ్గరా ఉండను, నా ఉద్యోగం వదలను. రిటైరయ్యాక ట్యూషన్లు చెప్పుకుంటాను. ఓపిక లేని రోజు, నా పనులు నేను చేసుకోలేని రోజు చావనన్నా చస్తానుగానీ, ఎవరిచేతా చాకిరీ చేయించు కోను. ఎవరిమీద ఆధారపడను."

భర్త చచ్చిపోయిన రోజు ఎంత ఏడుపు ఏడ్చిందో మళ్లీ అంత ఏడుపు ఏడ్చింది ఆమె.

కొడుకులూ, కోడళ్లు ముఖాలు మాడ్చుకున్నారు.

"ఆవిడ మనసు బాగా లేదులెండి," గంగాధరం సర్దిచెప్పబోయాడు.

"మేం కాని మాట ఏమన్నామండీ. కొడుకుల మీద ఆధారపడటం పరువు తక్కువా? అంత అఘా యిత్యం మాటలు మాట్లాడటం దేనికి?" నిష్ఠూరంగా మాట్లాడారు.

వాళ్ల బాధ వాళ్లది. కానీ, మారుతున్న కాలానికీ, విలువలకీ ప్రత్యేక వ్యక్తుల బాధ పట్టించుకోవాల్సిన అవసరం ఉండదు. తనను నడిపించే సూత్రాలను పట్టుకుని పరిగెత్తటమే వాటికి తెలుసు. ఆ సూత్రాలేవో తెలుసుకున్న మనుషులు శాంతిగా బతకగలుగుతారు. తెలుసుకోలేనివాళ్లు అశాంతి పడక తప్పదు.

విజయలక్ష్మి కొడుకులు ఆమె మీద కోపంతోనే వెళ్లిపోయారు.

"మీరు మరీ ఎక్కువ రియాక్టయ్యారండీ, పాపం వాళ్లు మాత్రం ఏమన్నారనీ?" నాలుగు రోజుల తర్వాత మళ్లీ ఆ ప్రస్తావన తీసుకొచ్చాడు గంగాధరం.

"నా ఉద్యోగాన్ని అన్నారండి. ఆయన నాకంటే పదిరెట్లు ఎక్కువ సంపాదించేవాడు. నిజమే, ఆయన చదివిన చదువు అలాంటిది. ఇప్పుడు నా కొడుకులిద్దరూ నా కంటే ఎక్కువే సంపాదిస్తున్నారు. నిజమే కానీ, నాకు ధైర్యాన్నిచ్చేది నా ఉద్యోమేనండీ, వాళ్ల ఉద్యోగాలు కాదు. ఆయన కూడా అంతే. ఇంట్లో ఏ చిన్న చికాకు వచ్చినా, బోడి ఉద్యోగం మానెయ్యమనేవాడు. నా ఉద్యోగాన్ని మానకుండా ఉండటానికీ, నా ఉద్యోగాన్ని ఆయన తిట్ల నుంచి రక్షించుకోటానికీ నేనెంత శక్తి ధారపోశానో ఎవరికీ తెలియదు," విజయలక్ష్మి కళ్లు మళ్లీ నిండాయి.

గంగాధరం, "అయ్యయ్యో- మీరు మళ్లీ బాధ పడుతున్నారు," అంటూ కంగారుపడ్డాడు.

"పైగా, మీరు మగాళ్లు కాబట్టి ఒంటరిగా ఉండగలరు అన్నారు చూశారా నిజానికి మనిద్దరి జీవితాలు చూస్తే నేనే ధైర్యంగా, నిశ్చింతగా ఉన్నానని నాకనిపిస్తోంది."

"నిజం. నేను పడుతున్న నరకం వాళ్లకు తెలియదు. ఎందుకిట్లా బతకాలో తెలియదు. ఇట్లా కాకుండా పిల్లల దగ్గరకెళ్లటం ఇష్టమూ లేదు. సుశీల నన్ను చాలా కష్టాల్లో పడేసి వెళ్లింది. పాపం, తనకూ తెలిసి ఉండదు. లేకపోతే ఈ కష్టాలు తప్పించుకునే ఉపాయం కూడా తనే చూసిపెట్టి ఉండేది," ఈసారి కన్నీళ్లు పెట్టుకోవడం గంగాధరం వంతయింది.

విజయలక్ష్మి గంగాధరాన్ని ఓదార్చి సంభాషణ మళ్లించింది.

'మొత్తానికి రాఘవరావు కంటే నేనే నయం. సుశీలను ఎన్నడూ ఉద్యోగం మానమనలేదు. ఆమె ఉద్యోగాన్ని హేళన చేయలేదు,' అనుకున్నాడు గంగా ధరం ఆరోజు రాత్రి నిద్రపోబోతూ. అందువల్ల విజయ లక్ష్మితో తనకేదో దగ్గరితనం వచ్చినట్లనిపించి కాస్త ఆనందంగా నిద్రపోయాడు.

మరో రెండు నెలలు గడిచిపోయాయి. ఇద్దరి మధ్యా స్నేహమూ పెరిగింది. ఒకరోజు రాత్రి విజయ లక్ష్మి పెట్టిన భోజనం తృప్తిగా తిని పక్కపొడి నములుతూ- "మనం ఇద్దరం ఒంటరిగా ఉంటున్నాం. ఎందుకట్లా ఉండాలి? పెళ్లి చేసుకుని కలిసి ఉంటే..." అన్నాడు, తన జీవితంలో అతి పెద్ద సాహసకార్యం చేస్తున్నానని అనుకుంటూనే.

విజయలక్ష్మి ఒకే ఒక్క క్షణం ఆశ్చర్యపోయి, ఆ తర్వాత ఆపకుండా ఐదు నిమిషాలు నవ్వింది.

గంగాధరం ముఖం చెక్కు తీసిన బీట్‌రూట్ దుంప అయింది. నవ్వి నవ్వి కళ్లనీళ్లు తుడుచుకుంటూ గంగాధరం వంక చూసి అంత నవ్వినందుకు కించిత్తు పశ్చాత్తాపపడింది.

గంగాధరం అక్కడ నుంచి లేచి వెళ్లడానికి కూడా శక్తిలేనివాడై అలాగే కూర్చున్నాడు. విజయలక్ష్మికి జాలేసింది. అతని బాధను తగ్గించాలనుకుంది.

''సారీ మిమ్మల్ని బాధ పెట్టాననుకోకండి. మీ ఆలోచన గురించి నాకు ఎగతాళి లేదు. ఆ మాట మీరు నమ్మితీరాలి. నేను నవ్వింది మీరలా అడిగారనికాదు. మీరన్నారే ఒంటరివాళ్లమని- నేను ఒంటరిదాన్నని అనుకోవటంలేదు. ఒంటరితనం నుంచి బయటపడ్డా ననుకుంటున్నాను. అంతెందుకు, ఇంతకుముందు నాకు మీలాంటి స్నేహితులతో మాట్లాడే అవకాశం ఉండేది కాదు. సంగీతంతో పరిచయం చేసుకునే వీలు లేదు. అంతకుముందు నా ఆలోచనల్నీ, అభిరుచుల్నీ దాచేసుకుని ఒంటరిగా బతికానేమోగాని ఇప్పుడలా కాదు.''

గంగాధరానికి అతనున్న పరిస్థితిలో ఆమె మాటలు సరిగా అర్థంకూడా కాలేదు. ఎలాగో శక్తి తెచ్చుకుని వెళ్లడానికి లేచాడు.

''కూచోండి. కూచోండి. మీ ఐడియా గురించి మాట్లాడదాం,'' విజయలక్ష్మి కూచోబెట్టింది.

''మీరు కేవలం నన్ను ఆడదానిగా మాత్రమే చూసి పెళ్లి ప్రస్తావన తెచ్చారని అనుకోవడం లేదు. అది కరక్టేనా?''

''కరక్టే- కరక్టే. నాకసలు ఆ ఉద్దేశం లేదు. కేవలం ఒక తోడు...'' హడావిడిగా జవాబిచ్చాడు.

''ఆ తోడు మీకెందుకు కావాలో నాకు సరిగ్గా అందుకే అక్కర్లేదు,'' అర్థం కానట్లు చూశాడు.

''నేను చెప్పాను గదా. ఈ వయసులో నా కోసం నేను బతకాలని ఉందిగానీ, మరెవరి కోసమో ఎడ్జెస్ట వుతూ బతకాలని లేదు. మీకు సేవలు చేస్తూ బతకాలని అసలు లేదు.''

''సేవలు...'' గంగాధరం అయోమయంగా చూశాడు.

''సేవలే. మగవాళ్లకు తోడంటే సేవలే అని నా ఉద్దేశం. మీ ఇల్లు చూస్తుంటే మీకే రకం సేవలు కావాలో తెలుస్తూనే ఉంది.''

గంగాధరం ఒక పది నిమిషాలు ఆలోచిస్తూ కూచుని హఠాత్తుగా లేచి వెళ్లిపోయాడు.

ఆ రాత్రంతా గంగాధరానికి నిద్ర పట్టలేదు. ఎంత ఆలోచించినా విజయలక్ష్మి మాటల్లో తప్పు కనిపించ లేదు.

'విజయలక్ష్మి తన ఇల్లు చక్కబెట్టి, తనకు వండి పెట్టి, తన మంచిచెడ్డలు చూడాలనిగాక ఎందుకు పెళ్లి చేసుకోవాలనుకున్నాడు? ఎవరైనా ఎందుకు పెళ్లి చేసుకోవాలనుకుంటారు? అందుకేగా- ఆ సేవలు చెయ్య నంది విజయలక్ష్మి. ఏ ఆడదైనా ఎందుకు చెయ్యాలి? తనకు కావలసింది మంచి పనిమనిషా? మంచి తోడా?' తన ఆలోచనా తప్పనిపించదు. విజయలక్ష్మిదీ తప్పని పించదు. తెల్లవారుఝామున ఎప్పుడో నిద్రపోయాడు.

మర్నాడు గంగాధరం వాళ్లింట్లో పనిచేసే రేణుక పదిసార్లు విజయలక్ష్మి వాళ్లింటికి తిరిగి చీపుర్లు, బూజు కర్ర, ఫినాయిలు ఇత్యాది వస్తువులన్నీ పట్టుకెళ్లింది. ఆరోజు గంగాధరం ఆఫీసుకి వెళ్లలేదు.

సాయంత్రం విజయలక్ష్మి దగ్గరకు వెళ్లకుండా బజారు వెళ్లి ఏవేవో కొనుక్కొచ్చాడు.

నాలుగురోజులు గంగాధరం రాకపోయేసరికి విజయలక్ష్మి ఆశ్చర్యపోయింది. ఐదోరోజు గంగాధరం ఇంటి తలుపు తట్టింది.

లోపలకు వెళ్లి చూస్తే ఇల్లంతా మారిపోయింది. శుభ్రంగా ఏ వస్తువు ఎక్కడుండాలో అక్కడుంది.

గంగాధరం వంట చేసుకుంటున్నాడు. విజయ లక్ష్మితో- ''ఇవాళ మీ భోజనం మా ఇంట్లో,'' అని చెప్పేశాడు.

''నా వంట మీకు ఎలా ఉంటుందో, ఎన్ని వంకలు పెడతారో,'' అంటూనే వడ్డించాడు.

''ఫర్వాలేదు బాగుంది,'' అంటూనే చిన్నచిన్న సలహాలిచ్చింది విజయలక్ష్మి.

ఆ తర్వాత నుంచీ రెండు రోజులు విజయలక్ష్మి ఇంట్లో గంగాధరం భోజనం చేస్తే, రెండు రోజులు గంగా ధరం ఇంట్లో విజయలక్ష్మి భోజనం చేసేది.

రెండు రోజులు ఇద్దరూ బయట ఏ హోటల్లోనే తినేసేవారు. ఆదివారం నాడు ఇద్దరూ కలిసి వంట చేసుకుని సరదాగా కాలక్షేపం చేసేవారు.

మరో ఆరునెలలు ఇలా గడిచిపోయాయి.

గంగాధరం కూతురికి కొడుకు పుట్టాడు. ఆ పిల్లకిదే మొదటి కాన్పు. టెలిగ్రాం చూడగానే గంగాధరం సంబరం సంబరం కాదు. తాతనయ్యానంటూ తెగ మురిసిపోయాడు.

విజయలక్ష్మిని తీసుకుని బజారు వెళ్లి మనవడికి బట్టలూ, బంగారు గొలుసు ఏవేవో కొన్నాడు. కూతురి దగ్గరకు ప్రయాణం కట్టాడు. కూతురి స్నానం అదీ అయ్యేవరకూ అక్కడే ఉండి మనవడికి తన పేరు పెడతానంటే వద్దంటే వద్దని 'సుశీల్' అని భార్యపేరు పెట్టించాడు. పదిహేను రోజుల సెలవూ ఆనందంగా

గడిపేశాడు. ఆ విశేషాలన్నీ ఎప్పుడెప్పుడు విజయలక్ష్మికి చెబుదామా అని ఉంది గంగాధరానికి. రైల్లో అంతా మనవడి గురించి విజయలక్ష్మికి ముఖ్యంగా చెప్పాల్సిన విషయాలు మరిచిపోతానేమోనని మథనపడిపోయి, చివరికి జేబులో డైరీ తీసి నోట్ చేసుకున్నాడు. 'తీరా తను వెళ్లేసరికి విజయలక్ష్మి ఉండదు. స్కూలుకి పోతుంది. సాయంత్రందాకా ఆగాలి. సాయంత్రం సరాసరి వస్తుందో, ఏ పాట కచ్చేరికన్నా పోతుందో,' అనుకుంటూ వచ్చాడు.

విజయలక్ష్మి ఇంటికి తాళం లేదు.

గంగాధరం తన ఇంటికి వెళ్లకుండానే విజయలక్ష్మి ఇంటి తలుపు కొట్టాడు.

విజయలక్ష్మి తలుపు తీసి, గంగాధరాన్ని చూసి చేటంత ముఖం చేసుకుంది.

"అదేంటి అలా చిక్కిపోయారు," అన్నాడు గంగాధరం ఆశ్చర్యపోతూ.

"నన్ను ఒంటరిగా వదిలి వెళ్లారుగా. దిగులుతో చిక్కిపోయాను నిజం. మీరెళ్లినప్పటి నుంచీ ఒక్కదానికీ ముద్ద దిగటం లేదు. నిద్రా పట్టి చావదు. ఇదేంటి ఇలా చేశారు?"

విజయలక్ష్మి మాటలు అర్థం కావడానికి గంగాధరానికి పూర్తిగా ఐదు నిమిషాలు పట్టింది. ఈ లోపల విజయలక్ష్మి కాఫీ తెచ్చింది. కాఫీ కప్పు తీసుకుని టేబిల్ మీద పెట్టి, ఆమె చేతులు పట్టుకున్నాడు.

"నిజంగా మీరన్న మాటలు నిజమేనా? ఒంటరిగా ఫీలయ్యారా?"

"నిజమే. ఒట్టు," నవ్వింది మనోహరంగా.

గంగాధరానికి సంతోషంతో మతిపోయి, విజయలక్ష్మిని కౌగిలించుకున్నాడు.

ఇండియా టుడే పక్షపత్రిక, నవంబర్ 21- 5 డిసెంబర్, 1999